

brain drain of a skilled workers. There is a growing tendency towards the removal of restrictions by developed countries on the entry of promising, economically profitable foreigners, which, in turn, makes immigration even more attractive even without considering the socio-economic situation in the country.

At the same time, the EU imposes stricter restrictions on illegal migrants, refugees, asylum seekers, and constantly improve border control technologies that transform neighboring countries into camp for such individuals. Accordingly, Ukraine should also strengthen the protection of its borders in order to minimize the number of illegal immigrants.

The conflictual potential of migration processes depends to a large extent on state information policy: the lack of reliable information on the number of migrants and their status has contributed to an increase in anti-immigration attitudes in the EU Member States, especially those who have joined recently and have a low income per capita. In the EU the concept of immigrant integration was developed on the basis of structural and functional assumptions that they represent an alien element requiring adaptation and communication with a society with well-defined boundaries, a holistic cultural system, etc. However, migration processes have also changed the society, which hosted aliens, making it more fluid and heterogeneous. Such changes are imposed on other factors, such as the diminution of the role of valuable cultural systems and traditional institutions essential for maintaining social order and cohesion, and therefore the need to develop a new methodological tool that takes into account the growing diversity of migrants' recipient countries and change is obvious and urgent the priorities of the latter.

Key words: migration policy, integration, legislation, multiculturalism.

DOI: 10.33663/0869-2491-2019-30-435-442

УДК 32.351: 303

В.П. ГОРБАТЕНКО,
доктор політичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ «АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ»

У статті охарактеризовано поняття «альтернативної цивілізації», визначено його основні характеристики. Проаналізовано ситуацію, пов'язану з розвитком людської цивілізації у першій чверті XXI ст. Розглянуто проблеми і перспективи новітніх напрямів цивілізаційного поступу, до яких, зокрема, віднесено: перехід до нового етапу розгортання космічних програм; виробництво електроенергії з відтворюваних джерел як чинник реалізації права людини на безпечне довкілля; утвердження постматеріальної основи в структурі сучасної цивілізації; зародження трансгуманізму і поступове утворення постлюдини і постлюдства; збереження для майбутніх поколінь надбань людської цивілізації.

Ключові слова: «альтернативна цивілізація», космічна політика, альтернативна енергетика, постматеріальні цінності, трансгуманізм, «цілі розвитку тисячоліття».

Горбатенко В. П. Проблемы и перспективы формирования «альтернативной цивилизации»

В статье охарактеризовано понятие «альтернативной цивилизации», определены его основные характеристики. Проанализирована ситуация, связанная с развитием че-

ловеческой цивилизации в первой четверти XXI в. Рассмотрены проблемы и перспективы новых направлений цивилизационного развития, к которым, в частности, относятся: переход к новому этапу развертывания космических программ; производство электроэнергии из воспроизводимых источников как фактор реализации права человека на безопасную окружающую среду; утверждение постматериального начала в структуре современной цивилизации; зарождение трансгуманизма и постепенное образование постчеловека и постчеловечества; сохранение для будущих поколений достижений человеческой цивилизации.

Ключевые слова: «альтернативная цивилизация», космическая политика, альтернативная энергетика, постматериальные ценности, трансгуманизм, «цели развития тысячелетия».

Gorbatenko V. P. Problems and prospects of the formation of an «alternative civilization»

The article describes the concept of “alternative civilization”, identifies its main characteristics. The situation connected with the development of human civilization in the first quarter of the XXI century is analyzed. The problems and prospects of the formation of the new areas of civilization development, which, in particular, include: the transition to a new stage in the deployment of space programs; production of electricity from reproducible sources as a factor in the realization of the human right to a safe environment; approval of the postmaterial beginning in the structure of modern civilization; the emergence of transhumanism and the gradual formation of posthuman and posthumanity; preservation for future generations of the achievements of human civilization.

Key words: “alternative civilization”, space policy, alternative energy, postmaterial values, transhumanism, “millennium development goals”.

Входження людства в нову еру свого розвитку сьогодні вже не викликає сумніву, оскільки на історичній арені постає цілий спектр проблем, які людям ще не доводилося розв'язувати і які мають важко передбачувану висхідну траєкторію свого розвитку. На початку третього тисячоліття у світі почали виникати й набувати ознак стійких тенденцій проблеми, яких людство раніше не знало. Оскільки ці проблеми пов'язані насамперед з технологічними відкриттями, вчені дедалі частіше вживають поняття «технологічна сингулярність», що означає точку неповернення, після якої характеристики цивілізації вже неможливо буде передбачити. Звідси виникає необхідність формування «альтернативної цивілізації», у пошуках якої, як зазначає І. Бестужев-Лада, необхідно йти не від розуму та почуттів, а від життя: «І не просто від життя, а від його осмислення у всіх відомих семи формах суспільної свідомості – у світогляді, науці, мистецтві, моралі, праві, політиці, вірі. Але насамперед у даному випадку – від науки, єдино спроможної дати надійний, дійовий інструмент для визначення того, що саме підкаже сьогодні життя»¹.

Дослідження численних проблем, пов'язаних з утвердженням альтернативної цивілізації, набуло відображення у працях зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема таких, як: І. Бестужев-Лада, Дж. Букінгем, Е. фон Вайцеккер, А. Війкман, В. Іноземцев, О. Костенко, Ю. Павленко, Ю.Н. Харрарі. Поряд з тим проблематика, пов'язана з вивченням альтернативної цивілізації, постійно уточнюється й доповнюється, а це, своєю чергою, потребує підвищеної уваги вчених до чинників і наслідків теоретичного осмислення і практичної реалізації означеного феномена. Відтак, не претендуючи на розгляд усього спектра

проблем, пов'язаних з утвердженням альтернативної цивілізації, спробуємо привернути увагу до декількох новітніх напрямів, що привносять суттєві зміни в суспільно-політичний розвиток і характер людського буття.

Перехід до нового етапу розгортання космічних програм. У сучасних умовах спостерігається своєрідне розширення діапазону світового розвитку – від геополітики до космічної політики. Зокрема, з другої половини 1990-х років у США спостерігається процес удосконалення програм, які стосуються космічного озброєння. Фахівці не виключають технічної можливості розгортання озброєнь у космосі вже у середньостроковій перспективі. У серпні 2006 р. президент США схвалив документ «Національна космічна політика», в якому реалізація космічних програм була оголошена одним із пріоритетних напрямів. Серед основних цілей такої політики було названо: зміцнення свого лідируючого становища в космічній галузі; забезпечення безперешкодної діяльності й захисту інтересів США в космічному просторі².

Поряд з розгортанням озброєнь у космосі діють і мирні програми. Причому до дослідження космосу в США останнім часом з успіхом долучаються приватні компанії. Провідною серед них на сьогодні є «Спейс Х» («Space Exploration Technologies»). Довгострокові амбіції цієї компанії пов'язані з перетворенням людства на вид, який проживатиме на багатьох планетах. «Спейс Х» вийшла на шлях побудови першої у світі ракети, яку можна використовувати знову цілком. У такий спосіб планується принципово знизити витрати на пілотований політ на Марс з 5 млрд доларів на одну людину до 5 млн. Звичайно, на Марсі людям доведеться жити і працювати в захищеному середовищі. Однак слід зазначити, що й на Землі більшість людей 90% часу проводить у штучному, захищеному середовищі.

Планується за допомогою високих технологій зменшити час подорожі на Червону планету до одного року. Поряд з цим з'ясовуються проблеми впливу замкнутого простору на стан екіпажу і наслідків довготривалого космічного перельоту, який, за розрахунками вчених, займе не менш, як півтора року. Поки що основними перешкодами для здійснення такого проекту є стан невагомості, а також вплив випромінювання на організм людини. Але наука розвивається і є підстави вважати, що в майбутньому стане можливим розв'язання цих проблем. Підкреслюючи важливість цих досліджень, голова ради директорів і головний адміністратор «Спейс Х» Ілон Маск зазначає: «Якщо самодостатня цивілізація буде рости на іншій планеті, то це змінить психіку кількох шляхами. Вона може змусити людей стати не такими обмеженими. Не виключено, що людство перестане думати лише про себе. Якщо оглянутися назад у часі, то побачимо: люди вели клановий спосіб життя, їх цікавила тільки їхня маленька община. Тому, населяючи більше планет, вони, можливо, перестануть думати про себе, як про часточки окремих націй, ставши частиною планети Земля»³.

Виробництво електроенергії з відтворюваних джерел як чинник реалізації права людини на безпечне довкілля. Сьогодні вже сотні тисяч людей у всьому світі опалюють своє житло за допомогою систем, що працюють на альтернативній енергії, яка є значно рентабельнішою, особливо якщо взяти до уваги втрати від спалювання видобутого палива, а також заподіяння шкоди здоров'ю і власності через глобальне потепління, кислотні дощі, вилив нафти, забруднення повітря і води. Це означає не що інше, як те, що слід невідкладно

зайнятися розв'язанням проблеми альтернативного енергозабезпечення. Однак недорога і відтворювана енергія сонячних і вітрових джерел підриває структуру прибутків енергетичної і нафтохімічної галузей економіки. Саме тому «альтернативну енергію часто ігнорують або оголошують «нерентабельною»⁴.

Стрімке зростання цін на енергоресурси змусило споживача вимагати у забудовника «енергетичний паспорт» будівлі, як це відбулося в Німеччині. У цій країні триває активний перехід на енергоефективні будівлі і навіть енергопасивні, які можуть обходитися зовсім без опалення. У цьому контексті німецький інженер-будівельник Флоріан Ламмаєр зазначає: «Спочатку потрібно навчитись економити наявні енергоресурси і грамотно ними розпоряджатись, а вже потім думати про альтернативну енергетику»⁵. Як тільки зростуть ціни на енергоносії, то люди, дивлячись як збільшуються їхні рахунки, самі почнуть вимагати від будівельників енергоефективного стандарту. У Німеччині вже ввели обов'язкову умову – коли продається або надається в оренду якась будівля, обов'язково до неї потрібно додавати енергетичний паспорт, в якому зазначено витрати на енергоресурси.

З необхідністю виробництва електроенергії з відтворюваних джерел тісно пов'язана проблема збереження довкілля. Щороку зміни клімату серйозно зачіпають 315 млн осіб, спричиняють смерті 315 тис. – через голод, хвороби та екстремальні погодні явища. Загальні економічні втрати становлять 125 млрд доларів США щороку. І ці цифри суттєво зростуть протягом наступних десятиліть⁶. Дослідження кліматологів свідчать, що клімат Землі рухається в невідомому напрямі, що відображається в масивному відступі арктичної криги.

Якщо у XXI ст. не буде знайдено інших способів постачати себе енергією, на нас чекає катастрофа. Основними проявами вірогідної майбутньої катастрофи стали небувала спека, руйнівні паводки, лісові пожежі (США, Іспанія, Греція, Італія, Індонезія, Мексика та інші країни)⁷. До того ж екологічна проблема постає в сучасному світі як наднаціональна внаслідок недбалих або неправомірних дій сусідів, які призводять до порушення екологічного балансу; через нерівномірність розвитку різних країн світу й відсутність уніфікації на міжнародному рівні правових і технічних норм захисту довкілля; з причини недостатньої координації дій громадських ініціатив, спрямованих на захист довкілля на рівні національних держав.

Наприкінці 2017 р. Римський клуб презентував доповідь, що виражає консолідовану позицію цієї організації під назвою «Годі! Капіталізм, короткозорість, народонаселення і руйнування планети» («Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet»). Основним лейтмотивом доповіді є жорстка критика капіталізму й заклик до формування альтернативної цивілізації в масштабах усєї планети. У доповіді розкриваються корені нинішньої кризи й тенденції до її поглиблення, безперспективність світогляду, що ґрунтується на прагненні до матеріального збагачення, й необхідність запровадження принципово іншої філософії людського буття («нового Просвітництва»), а також пропонуються практичні напрями подолання нагальних проблем світового розвитку⁸. На думку вчених Римського клубу, закінчення ери корисних копалин вже передвизначене. Цілком імовірно, що вона скінчиться швидше, ніж передбачалося раніше. Вартість чистої (сонячної і вітрової) енергії зменшується з кожним роком, а її виробництво збільшується в рази. Зростання попиту на на-

фту, за висновками фахівців, зупиниться до 2020 р., а перехід на поновлювані джерела може відбутися вже до 2030 р.

Пророкуючи всесвітню катастрофу в результаті глобального потепління, футурологи створюють у суспільстві атмосферу, яка спонукає ухвалювати рішення на рівні держав. Наука і техніка пропонують способи боротьби з потеплінням клімату. І не виключено, що прогностичні передбачення приведуть до прийняття рішучих заходів. У результаті прогноз про всесвітню катастрофу не справдиться, однак це буде не поразкою футурології, а її перемогою.

Утвердження постматеріальних основ у структурі сучасної цивілізації. З переходом людства до постіндустріального етапу свого розвитку відбулися кардинальні зміни в культурі. Пояснюючи ці зміни, американський соціолог Р. Інглєгарт пише: «Змінилося все: стимули, які спонукають людину до праці, протиріччя, що стають причинами політичних конфліктів, релігійні переконання людей, їхнє ставлення до розлучень, абортів, гомосексуалізму, значення, яке людина надає створенню сім'ї і народженню дітей»⁹. Відповідно змінюються базові цінності суспільного розвитку. Їх носіями виступають покоління, формування яких розпочалося у останні десятиліття ХХ ст. і дістало в західній науці назву «міжгенераційного процесу зміни цінностей».

Характерними особливостями цінностей, на які орієнтуються постматеріалісти, є: відмова від ставлення до економічного успіху як основної мети людської діяльності; прагнення до створення середовища однодумців з орієнтацією на цікаву, осмислену працю, духовно-моральне єднання; зосередження енергії на забезпечення соціального статусу і покращення якості життя; заміна релігійних та інших традиційних орієнтацій нерелігійними, пов'язаними зі свободою індивідуального самовираження; відкритість і готовність до сприйняття соціально-політичних і культурних змін. Акцентуючи увагу на зазначених постматеріальних цінностях як явищі, іманентно властивому західному світові, Р. Інглєгарт визнає наявність і перспективи розвитку таких цінностей в інших культурах, зокрема у східноєвропейських та пострадянських країнах.

Постматеріальні цінності поступово спонукають до появи груп індивідів, які характеризуються «самобутністю, спрямованою в майбутнє» (М. Кастельс). До основних різновидів такої самобутності належать: активізація територіальних громад з виникненням структур, здатних швидше адаптуватися до глобальних процесів сучасного світу (поява вільних економічних зон, повернення на історичну сцену міста-держави і т. ін.); розвиток фемінізму, гендерного руху як прагнення до усунення поділу соціальних інститутів за ознакою статі; розгортання і політизація екологічного руху, прагнення екологів до інтеграції людства і природи.

Зародження трансгуманізму і поступове утворення постлюдини і постлюдства. Новітньою проблемою, яка засвідчує перспективи трансформації людини і людства, є трансгуманізм як ідея постлюдини і постлюдства. Оцінюючи цей напрям, О. Костенко в обґрунтованій ним концепції соціального натуралізму зазначає: «На основі сучасної людини виникне нова істота – «*постлюдина*», яка утворить нову спільноту – «*постсоціум*». Ці люди відрізнятимуться від сучасної людини і сучасного соціуму так само, як сьогодні людина і соціум відрізняються від *пралюдини* і *прасоціуму*. Людство прийде до цього лише якщо розвиватиметься за законами Матері-Природи. Але вже сьогодні це треба

прогнозувати з допомогою соціальної футурології, заснованої на соціальному натуралізмі, аби не збитися зі шляху гуманітарного і соціального прогресу»¹⁰.

Трансгуманізм у його сучасному розумінні розглядається як міжгалузевий науковий напрям і відповідний світогляд, спрямований на розширення фізичних, розумових і психічних можливостей людини за допомогою сучасних технологічних досягнень. Цей термін був уперше використаний відомим гуманістом, засновником ЮНЕСКО Джуліаном Хакслі в 1957 р. Основу трансгуманізму становить зміна людини як біологічної істоти, пов'язана з тим, що біотехнології в сучасних умовах набувають здатності змінювати плоть будь-яких видів до будь-яких заданих параметрів. Люди піддаються трансформації, як і будь-які інші біологічні організми, але як буде застосована енергія подібних трансформацій, залежить від характеру суспільства, яке відкриє й використає цю енергію.

Трансгуманісти вважають, що людський вид не є завершенням еволюції, що людство перебуває на порозі її нового етапу, коли людина продовжить еволюціонувати вже не в силу біологічних законів чи законів соціальної еволюції, а завдяки науковому знанню, перетворивши еволюцію на процес, яким можна управляти. Наближається час, коли ембріони людини можна буде вирощувати прямо в інкубаторі завдяки новим можливостям у клонуванні людини (ці можливості будуть розвиватися, як тільки вони стануть безпечними стосовно до людини і етично прийнятними). Американський інженер – розробник комп'ютера Watson Девід Ферручі, який упродовж трьох десятиліть працював зі штучним інтелектом, зазначив, що людство перебуває стосовно прогнозування на порозі машинно-людської взаємодії, у зв'язку з чим «у майбутньому ми матимемо потребу в поєднанні комп'ютерних прогнозів і суб'єктивних суджень»¹¹.

Людина за допомогою інтелекту переходить до стану штучно спрямованої еволюції, яка матиме революційний, швидкоплинний щодо попереднього розвитку характер. Ізраїльський вчений Ювал Ной Харрарі зазначає, що в цьому процесі можуть радикально змінитися суспільні відносини вже упродовж двох наступних століть. Більше того, людина постала перед загрозою стати рабом штучно створених інноваційних технологій, пристроїв зі штучним інтелектом. Це стосується, зокрема, проблеми безсмертя, яка для більшості людей сьогодні видається безперспективною, але з розвитком новітніх технологій може стати реальною. Автор і сам не вірить у пророцтва щодо її вирішення у нинішньому столітті, однак вважає, що «війна проти смерті все ж залишиться головним проектом у наступному столітті». Причому наукова спільнота й капіталістична економіка приєднуються до розв'язання цієї проблеми. Але ж за цим постануть і нові проблеми: «Якщо наука досягне значного прогресу у війні проти смерті, реальна боротьба з лабораторій переміститься до парламентів, судів і вулиць. Щойно наукові зусилля увінчаються успіхом, вони «увімкнуть» руйнівні політичні конфлікти. Усі війни й конфлікти в історії виявляться блідою прелюдією до реальної боротьби, що очікує нас, – боротьби за вічну молодість»¹².

Збереження для майбутніх поколінь надбань людської цивілізації. Характеризуючи цю проблему, Станіслав Лем наприкінці ХХ ст. звернув увагу на те, що великий капітал не зацікавлений і не може бути зацікавлений у негайній підтримці процесів, які принесуть результати в непомірно далекій перспективі. Однак останнім часом у світі намітилась тенденція, що означає прагнення до збереження для майбутніх поколінь надбань людської цивілізації. Так, на

початку 2008 р. У Норвегії на архіпелазі Шпіцберген було відкрито незвичайне зерносховище «Судного дня», в якому зберігається насіння всіх найбільш значних рослин Землі. Зерносховище побудовано так, щоб забезпечити рослини на випадок майбутніх катастроф, таких як ядерна війна, глобальні зміни клімату або астероїдні удари. Повністю заповнене, воно містить майже 4,5 млн видів насіння різних рослин. Зразків, що зберігаються на Шпіцбергені, достатньо, аби відновити той чи інший вид на випадок його цілковитого зникнення¹³.

На початку 2018 р. сховище отримало нові зразки генетичного матеріалу, які збільшили його колекцію до одного мільйона культур. До колекції додалося 70 тис. нових сільськогосподарських культур. Серед них – насіння рису, пшениці, кукурудзи, унікальний сорт естонської цибуляної картоплі, а також ячмінь, який використовується для виготовлення ірландського пива. Власний відсік у банку рослин отримала кожна країна, зокрема й Україна. У червні 2017 р. вона передала до сховища на довічне зберігання унікальні сорти миронівської селекційної пшениці. Біологи вважають, що у світі існує близько 2,2 млн різновидів сільськогосподарських культур, які зрештою будуть зібрані на Шпіцбергені¹⁴.

Таким чином, людство на сучасному етапі його розвитку охопили широкомасштабні технологічні нововведення, які можуть кардинально змінити не лише зовнішнє середовище, а й соціоприродні властивості самої людини. Проте свідчать досягнення генетики, клітинної терапії, нанотехнології, освоєння космічного простору, методики підсилення інтелекту, інформаційно-комунікаційні технології. За цих умов виникає необхідність ретельного аналізу не лише технологічної, а й гігієнічної та екологічної складових досягнень і подальшого розвитку технологічних змін. Розробка таких напрямів, як нанобезпека, нанотоксикологія не повинна відноситись до другорядних завдань. Із сфери футурології проблема майбутнього переходить у площину соціального проектування і стратегічного планування, стає питанням духовного, морального і культурного вибору людини і людської співдружності. Звідси постають першочергові завдання для людської співдружності: запобігання та врегулювання локальних конфліктів, розробка асиметричних стратегій протистояння гібридним війнам; подолання деградації природного середовища, глобальних пандемій і кліматичних катастроф; формування поваги до відходу людини у потойбічний світ; використання досягнень інноваційної економіки в інтересах усього людства; зменшення ризиків і загроз продовження технологічного розвитку; інтеграція людини і комп'ютерних засобів; розв'язання демографічної ситуації, подолання перенаселення і хронічної бідності в країнах, що розвиваються; модифікація людини, а також збільшення тривалості її життя.

1. *Бестужев-Лада* II. В. *Альтернативная цивилизация*. Москва: Гуманит. издат. центр ВЛАДОС, 1998. С. 19. 2. *Корсаков Г.Б.* Военно-космическая политика Вашингтона: стратегические аспекты. *США. Канада. Экономика – политика – культура*. 2009. № 1. С. 31–32. 3. *Букингем, Джейн.* Что дальше? Путеводитель по будущему, составленный специалистами: прогнозы 50 самых влиятельных экспертов Америки (при участии Тиффани Уорд) : пер. с англ. М. Жуковой. Москва : АСТ: Астрель ; Владимир : ВКТ, 2011. С. 245. 4. *Паренти, Майкл.* Демократия для избранных. Настольная книга о политических играх США ; пер. с 7-го англ. изд. В. Горбатко. Москва : Изд-во «Поколение», 2006. С. 149. 5. *Дубовик А.* Житло, яке працює на власника. *День*. 2009. 16 грудня. 6. *Ставрос* Дімас нагадав про проблему глобального потепління. *Єврбюлетень*. 2009. № 6.

С. 18. **7. Стерлинг Брюс.** Будущее уже началось: что ждет каждого из нас в XXI веке? ; пер. с англ. И. Цибизовой. Екатеринбург: У-Фактория, 2005. С. 242. **8. Weizsaecker E., Wijkman A.** Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. Springer, 2018. 220 p. **9. Новая** постиндустриальная волна на Западе : Антология / под ред. В.Л. Иноземцева. Москва : Academia, 1999. С. 249. **10. Костенко О. М.** Проблема № 1 сучасної цивілізації (в українському контексті) : монографія. Черкаси : СУЕМ, 2008. С. 101. **11. Тетлок Філін, Гарднер Ден.** Суперпрогнозування. Мистецтво та наука передбачення / пер. з англ. Ірина Мазарчук. Київ : Наш формат, 2018. С. 39. **12. Харарі Ювал Ной.** Homo Deus. За лаштунками майбутнього. Пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ : Форс Україна, 2018. С. 41–43. **13. Супер-зернохвище.** День. 2008. 28 лютого. **14. Бриггс Гелен.** У «Сховищі Судного дня» зібрали мільйон видів насіння. ВВС. 27 лютого 2018. URL : <http://www.bbc.com/ukrainian/features-43208077> (дата звернення : 01.03.2018).

References

1. Bestuzhev-Lada Y. V. Alternatyvnaia tsyvylyzatsiya. Moskva: Humanyt. yzdat. tsentr VLADOS, 1998. S. 19. **2. Korsakov H.B.** Voenno-kosmycheskaia polityka Vashynhtona: stratehycheskye aspekty. SShA. Kanada. Ekonomyka – polityka – kultura. 2009. № 1. S. 31–32. **3. Bukynhem, Dzhein.** Chto dalshe? Putevodytel po budushchemu, sostavlennii spetsyalistamy: prohozy 50 samykh vlyatelnnykh ekspertov Ameryky (pry uchastyu Tyffany Uord) : per. s anhl. M. Zhukovoi. Moskva : AST : Astrel; Vladymyr : VKT, 2011. S. 245. **4. Parenty, Maikl.** Demokratyia dlia yzbrannykh. Nastolnaia knyha o politycheskykh yhrakh SShA; [per. s 7-ho anhl. yzd. V. Horbatko]. Moskva : Yzd-vo «Pokolenye», 2006. S. 149. **5. Dubovyk A.** Zhytlo, yake pratsiue na vlasnyka. Den. 2009. 16 hrudnia. **6. Stavros Dimas** nahadav pro problemu hlobalnoho poteplinnia. Yevrobiuleten. 2009. № 6. – S. 18. **7. Sterlynh, Brius.** Budushchee uzhe nachalos : Chto zhdet kazhdoho yz nas v KhKhI veke? ; (Per. s anhl. Y. Tsybyzovoi). Ekaterynburh : U-Faktoryia, 2005. S. 242. **8. Weizsaecker, E., Wijkman, A.** Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. Springer, 2018. 220 p. **9. Novaia** postyndustryalnaia volna na Zapade : Antolohyia / pod red. V. L. Ynozemtseva. Moskva : Academia, 1999. S. 249. **10. Kostenko O. M.** Problema № 1 suchasnoi tsyvilizatsii (v ukrainkomu konteksti) : monohrafiia. Cherkasy : SUEM, 2008. S. 101. **11. Tetlok, Filip, Hardner, Den.** Superprohnozuvannia. Mystetstvo ta nauka peredbachennia / per. z anhl. Iryna Mazarchuk. Kyiv: Nash format, 2018. S. 39. **12. Kharari, Yuval Noi.** Homo Deus. Za lashunkamy maibutnoho. Per. z anhl. O. Demianchuka. Kyiv, Fors Ukraina, 2018. S. 41–43. **13. Super-zerboskhovyshche.** Den. 2008. 28 liutoho. **14. Brihhs, Helen.** U «Skhovyshchi Sudnoho dnia» zibraly milion vydiv nasinnia. VVS. 27 liutoho 2018. URL : <http://www.bbc.com/ukrainian/features-43208077> (data zvernennia : 01.03.2018).

Gorbatenko V.P. Problems and prospects of the formation of an «alternative civilization».

The article describes the concept of “alternative civilization”, identifies its main characteristics. The situation connected with the development of human civilization in the first quarter of the XXI century is analyzed. The problems and prospects of the formation of new areas of civilization development, which, in particular, include: the transition to a new stage in the deployment of space programs; production of electricity from reproducible sources as a factor in the realization of the human right to a safe environment; approval of the postmaterial beginning in the structure of modern civilization; the emergence of transhumanism and the gradual formation of posthuman and posthumanity; preservation for future generations of the achievements of human civilization.

Humanity at the present stage of its development has embraced large-scale technological innovations, which can radically change not only the external environment, but also socio-natural properties of the person himself. This is evidenced by the achievements of genetics, cell

therapy, nanotechnology, space exploration, methods of enhancing intelligence, information and communication technologies. Under these conditions, it is necessary to carefully analyze not only the technological but also the hygienic and environmental components of the achievements and the further development of technological change. Development of such areas as nano-security, nanotoxicology, should not relate to secondary tasks. From the sphere of futurology, the problem of the future passes into the sphere of social design and strategic planning, becoming a matter of spiritual, moral and cultural choices of man and human community. Hence, the priority tasks for the human community are: the prevention and settlement of local conflicts, the development of asymmetric strategies for confronting hybrid wars; overcoming the degradation of the environment, global pandemics and climate disasters; the formation of respect for the departure of man in the other world; use of the achievements of an innovative economy for the benefit of all mankind; reduction of risks and threats of continuation of technological development; integration of human and computer tools; solving the demographic situation, overcoming overpopulation and chronic poverty in developing countries; modification of a person, as well as an increase in the length of her life.

Key words: “alternative civilization”, space policy, alternative energy, postmaterial values, transhumanism, “millennium development goals”.

DOI: 10.33663/0869-2491-2019-30-442-450

УДК 323.1

В.А. ЯВІР,
доктор політичних наук

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ АВТОНОМІЇ ЯК МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Досліджено етнокультурну автономію як найбільш ефективний інститут забезпечення прав національних меншин у світі, що не несе дезінтеграційних ризиків для територіальної цілісності поліетнічної держави. Виконано порівняльний аналіз етнокультурної та етнотериторіальної форм автономії, вказано на переваги застосування етнокультурної автономії для переспрямування етнотериторіальних вимог в етнокультурні. Досліджено політико-правову базу функціонування етнокультурної автономії в Україні. Продемонстровано потенціал інституту етнокультурної автономії для протидії дезінтеграційним тенденціям, етнотериторіальним вимогам національних меншин (угорців, русин, кримських татар).

Ключові слова: етнокультурна автономія, дезінтеграція, національні меншини.

Явир В. А. Концептуальные и политико-правовые основы этнокультурной автономии как механизма противодействия этнополитической дезинтеграции Украины

Исследована этнокультурная автономия как наиболее эффективный институт обеспечения прав национальных меньшинств в мире, который не несет дезинтеграционных рисков для территориальной целостности полиэтнического государства. Выполнен сравнительный анализ этнокультурной и этнотерриториальной форм автономии, указано на преимущества применения этнокультурной автономии для трансформации этнотерриториальных требований в этнокультурные. Исследована политико-пра-